

เกษตรยั่งยืน : การรณรงค์ในส่วนของ กรมวิชาการเกษตร

(Sustainable Agriculture : Concrete Campaign of the Department of Agriculture)

บุษบา วรากรรวุฒิ⁽¹⁾

Busba Vrakornvorawut⁽¹⁾

Abstract

The sustainability of agricultural systems has become a topic of great concern among researchers world wide. The Thai Department of Agriculture has played the role as a major initiative organization to advance agriculture research on efficient sustainable agriculture. The training of researchers and various research projects carried out have lead the Department of Agriculture to become an information centralization of the said area.

Keywords : Sustainable agriculture

บทคัดย่อ

ระบบการเกษตรแบบยั่งยืน ได้กลายเป็นกระแสความรู้ระดับโลก สำหรับประเทศไทยแล้ว กรมวิชาการเกษตรเป็นแหล่งข้อมูลวิชาการด้านนี้ด้วยผลงานวิจัยหลากหลายสาขาวิชาที่มุ่งเน้นการเกษตรแบบยั่งยืน การสร้างผลงานที่เป็นรูปธรรมจะช่วยสนับสนุนให้กรมวิชาการเกษตรมีภาพลักษณ์ด้านวิชาการเกษตรยั่งยืนอย่างเด่นชัดได้

คำหลัก : เกษตรยั่งยืน

คำนำ

การสนับสนุนปัจจัยใด ๆ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตทางการเกษตรเป็นแนวทางการพัฒนาประเทศภาคเกษตรกรรมที่ส่งผลให้เกษตรกรมีรายได้เพียงพอค่าจุนให้ชีวิตอยู่ดีมีสุข และเพื่อให้เกษตรกรมอยู่คู่กับประเทศไทย การพัฒนาการเกษตรที่แล้มาในอดีต ส่งเสริมให้มีการใช้เมล็ดพันธุ์ที่ให้ผลผลิตสูงผลผลิตต่อไร่เพิ่มขึ้น มีการขยายพื้นที่เพาะปลูก สารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชเป็นที่นิยมใช้กันทั่วไป แต่ในปัจจุบันสภาพที่ปรากฏกลับกลายเป็นความเสื่อมโทรมที่สวนทางกับการพัฒนา เพราะมี

การใช้ปุ๋ยเคมีเพื่อมุ่งเพิ่มผลผลิตต่อไร่ มีการใช้ที่ดินอย่างไม่เหมาะสม ทรัพยากรธรรมชาติและสภาพแวดล้อมลดถอย คุณภาพชีวิตของเกษตรกรและผู้บริโภคไม่อยู่ในระดับอยู่ดีมีสุข เมื่อการเกษตรกรรมไม่ยั่งยืน ประชากรไทยจะยืนอยู่ได้อย่างไรด้วยเหตุนี้ การวิจัยและพัฒนาเกษตรกรรมยั่งยืน จึงมีบทบาทสำคัญยิ่ง เพื่อให้ข้อมูลที่เป็นแนวทางการนำไปสู่เกษตรยั่งยืนเกษตรยั่งยืนกับแผนระดับชาติ

แผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2535 - 2539) ได้กล่าวถึงแนวทางการพัฒนาภาคเกษตรที่ใช้เป็นแนวทางของการเกษตรยั่งยืนอย่างชัดเจนว่าจะสนับสนุนการวิจัยพัฒนาและถ่ายทอดวิทยาการการเกษตร ตลอดจนจัดหาปัจจัยการผลิตที่จำเป็นโดยเร่งรัดงานวิจัยที่เป็นแนวทางการป้องกันกำจัดศัตรูพืชด้วยวิธีธรรมชาติ การนำเอาพืช สารสกัดจากพืชและจุลินทรีย์มาใช้แทนสารเคมีเพื่อไม่ให้เกิดอันตรายต่อผู้บริโภคและตัวเกษตรกร สนับสนุนการปรับปรุงบำรุงดินโดยใช้ปุ๋ยอินทรีย์และปุ๋ยชีวภาพแทนการใช้ปุ๋ยเคมี

⁽¹⁾ ฝ่ายพัฒนาบุคคล กองการเจ้าหน้าที่ กรมวิชาการเกษตร เขตจตุจักร กรุงเทพฯ 10900

เกษตรยั่งยืนกับกระทรวงเกษตรและสหกรณ์

กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ได้ตระหนักถึงผลกระทบของการเร่งรัดพัฒนาการเกษตรที่มีต่อสภาพแวดล้อม สังคม เศรษฐกิจ ผู้บริโภค และเกษตรกร จึงแต่งตั้งคณะกรรมการพัฒนาการเกษตรยั่งยืนเมื่อเดือนมกราคม พ.ศ. 2535 โดยมี ปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เป็นประธานกรรมการ ผู้ตรวจราชการ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (นายปิติพงษ์ พึ่งบุญ ณ อยุธยา) เป็นรองประธานกรรมการ อธิบดีกรมวิชาการเกษตร อธิบดีกรมส่งเสริมการเกษตร อธิบดีกรมปศุสัตว์ อธิบดีกรมส่งเสริมสหกรณ์ อธิบดีกรมชลประทาน อธิบดีกรมป่าไม้ และเลขาธิการสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร หรือผู้แทนเป็นกรรมการทำหน้าที่กำหนดนโยบายและแนวทางการพัฒนาการเกษตรยั่งยืน ทั้งด้านการวิจัย พัฒนา ส่งเสริม การร่วมมือกับภาคเอกชน รวมถึงแหล่งงบประมาณและความร่วมมือจากต่างประเทศ และมีการลงนามในข้อตกลงความร่วมมือ (Memorandum of Understanding) ระหว่าง 4 หน่วยงาน คือ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ สมาคมเอ็มโอเอระหว่างประเทศ (Mokichi Okada International Association) มูลนิธิศูนย์วิจัยและพัฒนาเกษตรธรรมชาติสากล (Nature Farming International Research Foundation) และสมาพันธ์รัฐสภาเอ็มโอเอเพื่อโภชนาการกับการเกษตรและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมโลกประเทศญี่ปุ่น (MOA National Diet Members Federation for Protection Food) ข้อตกลงนี้มีกำหนดระยะเวลาของความร่วมมือ 10 ปี นับจากวันที่ลงนามร่วมกัน (วันที่ 20 มกราคม พ.ศ. 2535) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อมุ่งสร้างระบบ “การเกษตรยั่งยืน” และจะมีการขอความร่วมมือจากสมาคมเกษตรยั่งยืนแห่งโลก (World Sustainable Agriculture Association หรือ WSAA) ตามความจำเป็น

เดือนมกราคม พ.ศ. 2535 มีการประชุมสัมมนาเรื่องแนวทางหลักเพื่อการพัฒนาการเกษตรยั่งยืน (Key Way for Sustainable Agriculture) ณ กรมวิชาการเกษตร มีผู้ร่วมประชุมสัมมนา จำนวนประมาณ 250 คน จากกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงมหาดไทย กระทรวงศึกษาธิการ ทบวงมหาวิทยาลัย คณะกรรมการการเกษตร องค์การภาคเอกชน และเกษตรกร โดยมีวัตถุประสงค์ให้ผู้ร่วมประชุมสัมมนาได้เข้าใจแนวทางหลักของการพัฒนาการเกษตรยั่งยืนในแนวทางของ

เกษตรธรรมชาติ อีกทั้งเข้าใจถึงการพัฒนาเกษตรของไทยในปัจจุบันที่อาศัยทั้งการขยายพื้นที่การเกษตรและการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่

กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ มุ่งที่จะพัฒนาการเกษตรควบคู่ไปกับการพัฒนาสภาพแวดล้อมทรัพยากรธรรมชาติ และรายได้ของเกษตรกร และเห็นควรมีการกำหนดแนวทางการพัฒนาการเกษตรที่เหมาะสมกับสภาวะการณ์ของประเทศไทยในระยะยาว เป็นเวลา 10 ปี จึงได้แต่งตั้งคณะกรรมการพัฒนาการเกษตรยั่งยืน เพื่อกำหนดทิศทางการเกษตรของชาติในระยะยาว (2536 - 2545) ขึ้นเมื่อเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2535 มีผู้ตรวจราชการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (นายศักดิ์ประยูร ตีมา) เป็นประธานคณะกรรมการ คณะกรรมการชุดดังกล่าวนี้ ได้แต่งตั้งคณะอนุกรรมการ จำนวน 3 คณะ คือ

1. คณะอนุกรรมการศึกษาระบบพัฒนาการเกษตรยั่งยืน

คณะอนุกรรมการชุดนี้มี นายปรัชญา รัษฎา นักรวิชาการเกษตร 8 กรมพัฒนาที่ดินเป็นประธานคณะอนุกรรมการ มีคณะอนุกรรมการประกอบด้วย ข้าราชการจากกรมต่าง ๆ ในสังกัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ได้แก่ กรมพัฒนาที่ดิน กรมป่าไม้ กรมประมง กรมส่งเสริมการเกษตร สำนักงานปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กรมปศุสัตว์ กรมชลประทาน กรมวิชาการเกษตร และตัวแทนภาคเอกชน เช่น ผู้จัดการบริษัทผลิตเศรษฐกิจการเกษตร จำกัด รวมจำนวนคณะอนุกรรมการชุดนี้ทั้งสิ้น 27 นาย ในจำนวนนี้เป็นข้าราชการสังกัดกรมวิชาการเกษตร จำนวน 10 นาย กำหนดให้คณะอนุกรรมการชุดนี้มีหน้าที่ศึกษาและพัฒนาระบบการเกษตรยั่งยืน โดยการรวบรวมข้อมูลหรือบทความจากหน่วยงานต่าง ๆ เกี่ยวกับการพัฒนาเกษตรยั่งยืน และระดมความคิดเพื่อจัดทำระบบการเกษตรยั่งยืนที่สอดคล้องต่อกัน อีกทั้งพัฒนาระบบการเกษตรยั่งยืนให้เป็นแนวทางการปฏิบัติที่ชัดเจน เหมาะสมกับการพัฒนาการเกษตรด้านอื่น ๆ

2. คณะอนุกรรมการพิจารณาโครงการศึกษาและพัฒนาการเกษตรยั่งยืน

คณะอนุกรรมการชุดนี้มี นายสุมินทร์ สมุทคุปต์ คณบดีคณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เป็นประธาน และมีนายปรีชา สุรินทร์ นักวิชาการโรคพืช 8 กอง

โรคพืชและจุลชีววิทยา เป็นผู้แทนกรมวิชาการเกษตร

3. คณะอนุกรรมการกำหนดแนวทางประชาสัมพันธ์และ รณรงค์การเกษตรยั่งยืน

คณะอนุกรรมการชุดนี้มี นายกำสudar เทพหัสดิน ณ อยุธยา ผู้ช่วยปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เป็นประธาน และมี นางสาวบุษบา วรากรวรวิฑูริ หัวหน้าฝ่ายพัฒนาบุคคล กองการเจ้าหน้าที่ เป็นผู้แทนกรมวิชาการเกษตร

เกษตรยั่งยืนกับกรมวิชาการเกษตร

การพัฒนาการเกษตรที่ไม่ยั่งยืน ไปสู่การเกษตรที่ยั่งยืนนั้น กรมวิชาการเกษตร มีส่วนร่วมที่สำคัญมาก เนื่องจากเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการเกษตร ควบคู่กับการพัฒนาการวิจัย อันเป็นหน้าที่หลักของกรมวิชาการเกษตร ปี พ.ศ. 2534 กรมวิชาการเกษตรมีโครงการวิจัยที่เกี่ยวกับการเกษตรยั่งยืน จำนวน 810 เรื่อง ภายใต้สาขาวิชาต่างๆ จำนวน 7 สาขาวิชา มีสาขาวิชาย่อย จำนวน 23 สาขาวิชา ในจำนวนนี้ส่วนใหญ่เป็นโครงการวิจัยที่ดำเนินการมาตั้งแต่ก่อน ปี พ.ศ. 2534 กรมวิชาการเกษตรได้ตระหนักว่า การพัฒนาการเกษตรแบบยั่งยืนเป็นกระแสการพัฒนาของโลกจำเป็นต้องเร่งรัดให้นักวิชาการเกษตร ได้รับรู้ เข้าใจถึงแนวความคิดเกี่ยวกับการเกษตรยั่งยืน จึงได้แต่งตั้งคณะทำงานจัดการฝึกอบรมหลักสูตรการเกษตรยั่งยืนขึ้น ในปีงบประมาณ 2534 มี นายอำพล เสนาณรงค์ อธิบดีกรมวิชาการเกษตร เป็นที่ปรึกษา มีนายบริบูรณ์ สมฤทธิ์ นักวิชาการเกษตร 8 สถาบันวิจัยข้าว เป็นประธาน คณะทำงานมีนักวิชาการ จำนวน 17 นาย จาก 12 สาขางานเป็นคณะทำงาน มีหัวหน้าฝ่ายพัฒนาบุคคล กองการเจ้าหน้าที่ เป็นคณะทำงานและเลขานุการ คณะทำงานชุดนี้ได้จัดทำหลักสูตร การฝึกอบรมและดำเนินการฝึกอบรม ให้แก่นักวิชาการของกรมวิชาการเกษตร ทั้งในส่วนกลางและต่างจังหวัด โดยในปีงบประมาณ 2534 ได้ดำเนินการฝึกอบรม จำนวน 5 รุ่น มีผู้ผ่านการอบรม จำนวน 250 คน เป็นหลักสูตรใช้เวลาการอบรม 2 วัน เนื้อหาของหลักสูตรเกี่ยวกับวิวัฒนาการทางการเกษตรของไทย แนวความคิดเกษตรยั่งยืน การอนุรักษ์ทรัพยากรพันธุ์พืช อันตรายจากสารพิษ การควบคุมและบริหารวัชพืช ศัตรูพืชและโรคพืช หลังเสร็จสิ้นการฝึกอบรมแต่ละรุ่น คณะทำงานจะปรึกษาหารือเพื่อพัฒนาหลักสูตร การฝึกอบรมและการถ่ายทอดความรู้ของคณะวิทยากร ปีงบประมาณ 2535 คณะทำงานชุดเดียวกันนี้

ได้ดำเนินการฝึกอบรมอีก จำนวน 5 รุ่น มีผู้ผ่านการฝึกอบรมอีกจำนวนประมาณ 250 คน มีการขยายเวลา และสาระของการฝึกอบรมให้เพิ่มจากเดิมเป็น 3 วัน เนื้อหาของหลักสูตรประกอบด้วย การบรรยายในหัวข้อต่อไปนี้ คือ

- แนวความคิดเกี่ยวกับการเกษตรยั่งยืน
- การอนุรักษ์ทรัพยากรพันธุ์พืชเพื่อการเกษตรยั่งยืน
- การจัดการดิน น้ำ และปุ๋ยในระบบเกษตรยั่งยืน
- การลดอันตรายจากสารพิษและการใช้สารธรรมชาติ ป้องกันกำจัดศัตรูพืช
- หลักการบริหารแมลงศัตรูพืช
- หลักการควบคุมและบริหารโรคพืชในการเกษตรยั่งยืน
- การควบคุมและบริหารวัชพืช
- การควบคุมแมลงศัตรูพืชโดยชีววิธี
- พันธุ์พืชต้านทาน
- ระบบวนเกษตร

การฝึกอบรมหลักสูตร การเกษตรยั่งยืน จำนวน 10 รุ่น ซึ่งดำเนินการระหว่างปีงบประมาณ 2534 - 2535 นั้น นักวิชาการผู้ผ่านการฝึกอบรมมีจำนวน 500 คน ส่วนใหญ่ไม่เคยศึกษาเกี่ยวกับระบบการเกษตรยั่งยืนมาก่อน สำหรับผู้ที่เคยศึกษาระบบการเกษตรยั่งยืนคือผู้ที่เกี่ยวข้องกับระบบการทำฟาร์มผสมผสานมากที่สุด และงานวิจัยที่รับผิดชอบอยู่จะมีการใช้สารเคมีเกือบทุกขั้นตอน จากการได้เข้าร่วมการฝึกอบรมหลักสูตรการเกษตรยั่งยืน ทำให้ได้ตระหนักถึงภัยของสารเคมีมากขึ้น จึงได้เสนอแนะให้มีการรณรงค์การใช้สารเคมีอย่างถูกต้อง และมีความเห็นว่ากรมวิชาการเกษตรควรต้องมีบทบาทในการควบคุมการใช้และคุณภาพของสารเคมี รวมถึงการควบคุมการนำเข้าสารเคมีด้วย การฝึกอบรม ทำให้นักวิชาการเข้าใจความหมายของการเกษตรยั่งยืนที่ชัดเจนขึ้น และได้แนวความคิดที่จะนำไปใช้ในการปรับแผนงานวิจัย ผู้ผ่านการอบรมยังมีข้อคิดที่น่าสนใจว่า กรมวิชาการเกษตรควรต้องมีการฝึกอบรมและถ่ายทอดความรู้ เรื่องเกษตรยั่งยืนแก่นักวิชาการเกษตร ทั้งในสังกัดและนอกสังกัดกรมวิชาการเกษตร รวมถึงเกษตรกรด้วย ให้มีการจัดทำนโยบายและแผนการปฏิบัติงานวิจัยเกษตรยั่งยืน มีแปลงสาธิตเกษตรยั่งยืนหรือโครงการนำร่องเพื่อให้เห็นเป็นรูปธรรม

ต่อมาปีงบประมาณ 2536 กรมวิชาการเกษตรได้พิจารณา

เห็นว่าคณะทำงานจัดการฝึกอบรมหลักสูตร การเกษตรยั่งยืน และคณะทำงานวิจัยและพัฒนาาระบบเกษตรธรรมชาติมีหน้าที่ ความรับผิดชอบคล้ายคลึงกัน จึงให้ยกเลิกคำสั่งแต่งตั้งคณะ ทำงานดังกล่าวทั้ง 2 ชุด และได้แต่งตั้งคณะอนุกรรมการวิจัย และพัฒนาเกษตรกรรมยั่งยืน ขึ้นมาแทน คณะอนุกรรมการ ชุดนี้มีที่ปรึกษา 3 ท่าน คือ ที่ปรึกษาด้านนโยบายและแผน กรรมวิชาการเกษตร (นายอำพล เสนาณรงค์) อธิบดีกรมวิชา การเกษตร (ร.ต.มนตรี ภูมาคม) และผู้อำนวยการกองควบคุม พืชและวัสดุการเกษตร (นายชวนน รัตนวราหะ) มี นายบริบูรณ์ สมฤทธิ์ รักษาการผู้เชี่ยวชาญพิเศษด้านข้าว เป็นประธาน คณะอนุกรรมการ โดยกำหนดให้มีหน้าที่ความรับผิดชอบใน การพิจารณาจัดทำนโยบาย แผน แนวทางการวิจัย กำหนด เทคโนโลยีทางเลือกของเกษตรกรรมยั่งยืน และ มีการทดสอบ เทคโนโลยีในพื้นที่ รวมทั้งจัดทำหลักสูตรและดำเนินการฝึ กอบรมหลักสูตร การเกษตรยั่งยืน

คณะอนุกรรมการวิจัยและพัฒนาเกษตรกรรมยั่งยืน ได้ ปรับปรุงหลักสูตรการฝึกอบรมให้มีสาระวิชาการเกษตรยั่งยืน ทั้งแนวลึกและกว้าง ขยายเวลาการฝึกอบรมสำหรับปี 2536 เป็น 4 วัน มีหัวข้อวิชาดังนี้

- นโยบายการวิจัยและพัฒนาเกษตรกรรมยั่งยืนของ กรมวิชาการเกษตร
- วิทยาการของการเกษตรยั่งยืน
- การเกษตรยั่งยืน : ความหมาย แนวคิด และการ พัฒนาระบบ
- ระบบการเกษตรแบบผสมผสาน
- พันธุ์พืชต้านทาน
- การจัดการดิน น้ำ ปุ๋ย ในภาคเกษตรกรรมยั่งยืน
- หลักการบริหารศัตรูพืช
- การควบคุมศัตรูพืชโดยสารสกัดจากธรรมชาติ
- การลดอันตรายจากสารพิษ
- การควบคุมแมลงศัตรูพืชโดยชีววิธี
- การควบคุมและบริหารโรคพืช
- การบริหารวัชพืช
- การอนุรักษ์ทรัพยากรพันธุ์พืช

- หลักการวิจัยเชิงระบบ

- การประชุมกลุ่มย่อย

สำหรับการประชุมกลุ่มย่อยนั้น มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ ผู้รับการฝึกอบรมได้ฟังการบรรยายและรับทราบแนวความคิด เกี่ยวกับการเกษตรยั่งยืนแล้ว ได้ร่วมกันจัดทำแผนงานหรือ โครงการขั้นต้นของงานวิจัยทดสอบ หรือแปลงตัวอย่างของ การเกษตรยั่งยืนในพื้นที่ของศูนย์วิจัย สถานีทดลอง และสำนักวิจัย และพัฒนาการเกษตร ของกรมวิชาการเกษตร แต่ละกลุ่มย่อย จะสรุปผลในรูปของทะเบียนวิจัย ทั้งนี้ คณะอนุกรรมการวิจัย และพัฒนาเกษตรกรรมยั่งยืน ได้จัดทำข้อมูลตัวชี้วัดการเกษตร ยั่งยืน และกำหนดพื้นที่เป้าหมาย (ศูนย์/สถานีทดลอง)

การฝึกอบรมหลักสูตร การเกษตรยั่งยืน ปีงบประมาณ 2536 มีจำนวน 3 รุ่น คือ

ระหว่างวันที่ 13 - 16 กรกฎาคม 2536 ณ จังหวัดเชียงใหม่

ระหว่างวันที่ 17 - 20 สิงหาคม 2536 ณ กรมวิชาการเกษตร

ระหว่างวันที่ 30 สิงหาคม - 2 กันยายน 2536 ณ กรม วิชาการเกษตร

นโยบายเกษตรยั่งยืน

แม้ว่ากรมวิชาการเกษตร จะมีทะเบียนวิจัยที่เกี่ยวกับ การเกษตรยั่งยืน เป็นจำนวนมาก แต่กรมวิชาการเกษตรยัง ต้องการเห็นการเกษตรยั่งยืนที่เป็นรูปธรรมที่ชัดเจน จึงมีนโยบาย ให้ทุกศูนย์วิจัยสถานีทดลอง และสำนักวิจัยและพัฒนาการเกษตร มีทะเบียนวิจัยในแปลงทดสอบ หรือ แปลงตัวอย่าง ที่เป็นเกษตร ยั่งยืนในพื้นที่เป้าหมาย และมีแนวทางการพัฒนาเกษตรแบบ ยั่งยืน คณะอนุกรรมการวิจัยและพัฒนาเกษตรกรรมยั่งยืน มี ความตั้งใจที่จะปฏิบัติงานให้นโยบายเกษตรยั่งยืน เกิดผลทาง รูปธรรมที่เห็นชัดเจน โดยร่วมมือกับนักวิชาการที่เข้ารับการ ฝึกอบรมเพื่อให้งานให้นโยบายเกษตรยั่งยืนเป็นจริงขึ้นมาโดยเร็ว

สรุป

องค์กรต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนในประเทศและนานา ประเทศ ได้ให้การสนับสนุนงานวิจัย ส่งเสริม พัฒนาในแนวทาง ของการเกษตรยั่งยืนอย่างกว้างขวาง สำหรับประเทศไทย หน่วยงานหลักก็คือ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ซึ่งมีนโยบาย และแนวทางการพัฒนาระบบเกษตรให้ครอบคลุมถึงด้านวิชาการ

เศรษฐกิจ และสังคม มีการประสานและร่วมมือกันระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ มีคณะกรรมการ คณะอนุกรรมการ และคณะทำงาน พิจารณาจัดลำดับความสำคัญของแผนงาน โครงการ จัดทำแหล่งงบประมาณ และแหล่งความช่วยเหลือเพื่อการพัฒนา การเกษตรยั่งยืน

จากการที่ได้ทราบถึงกระแสความรู้เรื่อง เกษตรยั่งยืน ระดับโลก นับได้ว่ากรมวิชาการเกษตร เป็นหน่วยงานที่มีความเคลื่อนไหวมานานแล้ว ดังจะเห็นได้จากจำนวนทะเบียนวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องเกษตรยั่งยืน และได้มีการเริ่มปฏิบัติงานวิจัยเหล่านี้มาก่อนที่จะมีการรณรงค์เกษตรยั่งยืนที่เห็นในปัจจุบัน การให้ความรู้ความเข้าใจ และความคิดการเกษตรยั่งยืนแก่นักวิชาการเพื่อใช้เป็นแนวทางปรับแผนงานวิจัยขณะเดียวกัน นักวิชาการของกรมวิชาการเกษตร ได้ร่วมอยู่ในคณะกรรมการ และคณะอนุกรรมการระดับกระทรวงนั้น เป็นโอกาสที่กรมวิชาการเกษตร จะได้ให้ข้อมูลวิชาการอันเป็นประโยชน์ส่วนนี้ แก่คณะกรรมการและคณะอนุกรรมการสังกัดอื่น รวมทั้งภาค

เอกชน และเกษตรกร ดังกล่าวนี้ด้วย

ข้อเสนอแนะ

ความเข้าใจแนวความคิดที่เป็นเอกภาพเกี่ยวกับเรื่อง เกษตรยั่งยืนของกรมวิชาการเกษตรควรต้องได้รับการเผยแพร่ออกไปสู่หน่วยงานภายนอก และเกษตรกร งานวิจัยและพัฒนาย่อมเป็นข้อมูลสนับสนุนแนวความคิดให้นักแน่นและช่วยให้กรมวิชาการเกษตร พร้อมทั้งจะเป็นแกนนำด้านการเกษตรยั่งยืน ได้ดีกว่าหน่วยงานใด ๆ คงจะต้องมีการวางแผนการถ่ายทอดความรู้และแนวความคิดเรื่องดังกล่าวในหมู่นักวิชาการของกรมวิชาการเกษตร อย่างทั่วถึง ทั้งนี้ รวมถึงระดับผู้บริหารของกรมฯ ด้วย

การเตรียมบุคลากรของกรมฯ ให้มีแนวคิดการเกษตรยั่งยืนที่เป็นเอกภาพ การเตรียมผลงานที่เป็นรูปธรรม และการเตรียมงบประมาณเพื่อการดังกล่าวจะช่วยให้ภาพฝัน (Vision) ของการรณรงค์เกษตรยั่งยืนของกรมวิชาการเกษตร ปรากฏชัดเจนเป็นภาพถาวร